

Rapport över arbetet mot felaktiga utbetalningar och bidragsbrott i Stockholms stad 2019

Dnr 3.1.1-177/2020

Innehåll

Inledning	3
Utgångspunkter.....	3
Redovisning av Stockholms stads FUT-arbete under året	4
Nya ärenden om misstänkt felaktig utbetalning	5
Ärenden i kö.....	6
Inledda utredningar	7
Bedömning att inte inleda utredning	8
Omfattning	8
Orsaker till att en FUT-utredning inleds	9
Återkrav.....	10
Inbesparat belopp	11
Polisanmälan	12
Resultat av efterkontroller	12
Avslutade ärenden	13
Sammanfattning och analys	14

Årsrapport 2019

Arbetet mot felaktiga utbetalningar och bidragsbrott

Dnr: 3.1.1-177/2020

Utgivningsdatum: Mars 2020

Utgivare: Avdelningen för stadsövergripande sociala frågor

Kontaktperson: Maja Bjarneby

Inledning

Ekonomiskt bistånd utgör samhällets yttersta skyddsnät och kan beviljas om behovet inte kan tillgodoses på annat sätt för den enskilde och dennes familj. För att skapa ett förtroende och en legitimitet för ekonomiskt bistånd är det viktigt att biståndet används på rätt sätt.

Stockholms stad har sedan år 2008 bedrivit ett aktivt arbete för att utreda och förebygga felaktiga utbetalningar och bidragsbrott vid handläggningen av ekonomiskt bistånd. Stadsdelsnämnderna ansvarar för att ha en funktion samt rutiner för att utreda felaktiga utbetalningar och bidragsbrott.

I denna lägesrapport redogörs för hur socialnämndens arbete med att samordna och utveckla arbetet med att förebygga och åtgärda felaktiga utbetalningar har sett ut under 2019. I rapporten redovisas statistik avseende felaktiga utbetalningar av ekonomiskt bistånd med jämförelse mellan de senaste fem åren, analyser av orsakerna till att felaktiga utbetalningar sker och en beskrivning av de viktigaste resultaten för verksamheterna.

Stadsdelsnämnderna och socialnämndens enhet för hemlösa benämns i denna rapport fortsättningsvis som nämnderna.

Utgångspunkter

En av de viktigaste uppgifterna för den som handlägger ekonomiskt bistånd, utöver att hjälpa människor till egen försörjning, är att säkerställa att rätt person får rätt bistånd. Genom bland annat information till den som ansöker, genom att verifiera uppgifterna som lämnas vid ansökan och genom att förhindra interna felaktigheter ska nämnderna hjälpa personer att göra rätt vid ansökan om ekonomiskt bistånd.

Det är socialsekreterare inom stadens nämnder som utreder rätten till bistånd och ansökan om bistånd sker månadsvis. Från första utredningen till fortsatta löpande ansökningar krävs en grundlig utredning för att minska risken för att bistånd utgår på felaktiga grunder. I staden finns upprättade rutiner för vilka kontroller som nämnderna ska genomföra varje månad och vilka kontroller som ska ske återkommande och med regelbundenhet löpande under året.

Om det i ett ärende föreligger misstanke om att en eller flera månaders bistånd har beviljats på felaktiga grunder ska denna information lämnas för vidare utredning till nämndens utredare av felaktiga utbetalningar (FUT-utredare).

En utredning om misstänkt felaktig utbetalning av ekonomiskt bistånd inleds med stöd av 11 kap. 1 § socialtjänstlagen. Utredningen syftar till att klargöra huruvida det har skett en felaktig utbetalning eller inte. Utifrån denna utredning bedöms sedan om det finns grund för beslut om att återkräva det felaktigt utbetalda biståndet och/eller huruvida ärendet ska polisanmälas.

Socialtjänsten återkräver felaktigt utbetalt bistånd med stöd av 9 kap. 1 § socialtjänstlagen samt är skyldiga att polisanmäla misstanke om bidragsbrott enligt 6 § bidragsbrottslagen.

Om den enskilde inte återbetalar det felaktigt utbetalda biståndet frivilligt kan nämnden utreda den enskildes betalningsförmåga och om betalningsförmåga bedöms finnas görs en ersättningstalan med stöd av 9 kap. 3 § socialtjänstlagen till förvaltningsrätten för att på så vis återfå det felaktigt utbetalda biståndet.

Redovisning av Stockholms stads FUT-arbete under året

Det finns totalt 13 medarbetare som arbetar som FUT-utredare i staden med arbetstid som varierar mellan 40 procent och 100 procent avsatt för FUT-arbetet. Älvsjö stadsdelsnämnd och Hägersten-Liljeholmen stadsdelsnämnd saknas för närvarande FUT-utredare.

Vid totalt tio tillfällen under året har nämndernas FUT-utredare och stadens FUT-samordnare träffats för att utbyta information och erfarenheter samt diskutera ärenden och aktuella domar.

Under våren 2019 ordnade socialnämnden en workshop dit alla FUT-utredare och deras respektive chefer var inbjudna för att diskutera aktuella frågor som exempelvis de föreslagna ändringarna av bidragsbrottslagen och lagen om underrättelseskyldighet.

Stadens FUT-samordnare har tillsammans med FUT-utredare deltagit i flera externa nätverk både lokalt, med kranskommunerna i Stockholm, och nationellt samt vid nätverk kring bidragsbrott

tillsammans med andra myndigheter i syfte att skapa förutsättningar för samverkan och omvärldsbevakning.

För att skapa och upprätthålla en likställd handläggning av felaktiga utbetalningar i staden ser socialnämnden att det finns ett fortsatt behov av en central samordning, en tydlig prioritering av arbetet och en samsyn kring vad som ska ingå i FUT-uppdraget.

I FUT-uppdraget föreslås följande arbetsmoment fortsätta att ingå:

- Utredning av misstänkta felaktiga utbetalningar
- Uppföljning av fattade beslut
- Utredning av ersättningstalan
- Introducera nyanställda kollegor om FUT-arbetet
- Vägleda kollegor om huruvida ett ärende bör FUT-anmälas eller inte
- Återkoppling till chefer och kollegor av FUT-upptäckter
- Vid behov delta i ärendedragningen för socialsekreterare
- Eventuellt och i mån av tid ha särskilda temagenomgångar för socialsekreterare om kontrollmetoder, exempelvis deklarationsgenomgång

För att ge en tydligare bild av hur Stockholms stads FUT-arbete ser ut presenteras nedan ett urval av statistik från år 2019.

Nya ärenden om misstänkt felaktig utbetalning

Varje år inkommer nya ärenden om misstänkt felaktig utbetalning av ekonomiskt bistånd och under 2019 registrerades 622 inkommande information med misstanke om FUT på stadsdelsnämnderna.

En jämförelse med tidigare år visar att år 2018 registrerades 636 inkommande information, år 2017 542 stycken, år 2016 579 stycken och år 2015 697 st.

Nämnd	Antal registrerade inkommande information	Antal hushåll som uppbar ekonomiskt bistånd 2019	Andel av hushåll där misstänkt FUT registrerats
Bromma	11	711	1,55%
Enheten för hemlösa	14	544	2,57%
Enskede-Årsta-Vantör	44	1651	2,67%
Farsta	50	1102	4,54%
Hägersten-Liljeholmen	12	856	1,4%
Hässelby-Vällingby	46	1508	3,05%
Kungsholmen	5	279	1,79%
Norrmalm	13	259	5,02%
Rinkeby-Kista	191	1846	10,35%
Skarpnäck	74	689	10,74%
Skärholmen	13	1046	1,24%
Spånga-Tensta	74	1007	7,35%
Södermalm	62	749	8,28%
Älvsjö	0	374	0%
Östermalm	13	220	5,91%
Totalt	622	13 839	4,43% (snitt)

Någonting som är viktigt att framhålla är att antalet inkommande information avseende en misstänkt felaktig utbetalning inte enbart beror på antalet ärenden där det faktiskt kan ha skett en felaktig utbetalning utan det handlar även om socialsekreterarnas vana att uppmärksamma felaktiga utbetalningar och deras benägenhet att anmäla sådana misstankar till sin nämnds FUT-utredare.

Ärenden i kö

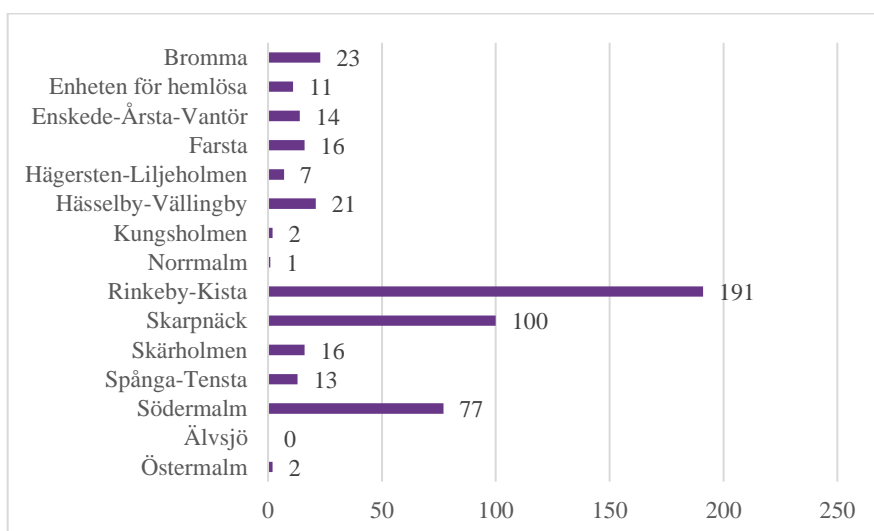
När en inkommande information har skickats till nämndens FUT-utredare hamnar den i kö för en förhandsbedömning, där FUT-utredaren gör en bedömning av huruvida en utredning ska inledas eller inte. Vid ett mätningstillfälle i slutet av år 2019 stod 494 ärenden i kö till stadens FUT-utredare, att jämföra med:

- år 2018 – 351 ärenden
- år 2017 – 276 ärenden
- år 2016 – 143 ärenden

- år 2015 – 200 ärenden

Att vi ser en ökning av antal ärenden i kö för att utredas kan bero på att socialsekreterarna har blivit bättre på att anmäla där vi exempelvis ser att tendensen att anmäla interna felaktigheter ökat. Att ärenden står i kö kan även vara ett tecken på att FUT-arbetet inte prioriteras. Vid flera av nämnderna arbetar FUT-utredaren parallellt med andra arbetsuppgifter och vittnar om att arbetsuppgifterna kring FUT inte alltid är de arbetsuppgifter som är högst prioriterade.

Värt att notera vad gäller siffrorna ovan är att år 2016 var det två nämnder som inte redovisade sina kötider.

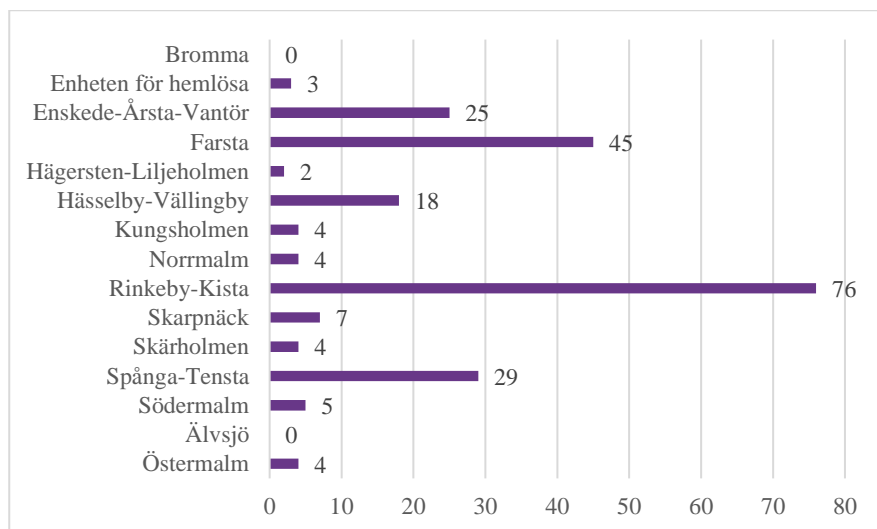

Inledda utredningar

Om FUT-utredaren efter en förhandsbedömning bedömer att en felaktig utbetalning har skett eller bedömer att ärendet behöver utredas ytterligare för att säkerställa om en felaktig utbetalning har skett inleds en utredning. Totalt inleddes utredning av 226 nya ärenden år 2019, att jämföra med

- 222 ärenden år 2018
- 215 ärenden år 2017
- 289 ärenden år 2016
- 393 ärenden år 2015

Nedan redovisas antal inledda utredningar per stadsdelsförvaltning.

Värt att kommentera är att Bromma, Hägersten-Liljeholmen och Älvsjö stadsdelsnämnder har saknat FUT-utredare under större delen av året samt att de stadsdelsnämnder som har inlett flest utredningar är de stadsdelsnämnder som har en FUT-utredare som arbetar heltid med att utreda felaktiga utbetalningar.

Bedömning att inte inleda utredning

Att en utredning inte inleds kan bero på flertalet omständigheter.

Exempelvis kan det röra sig om interna felaktigheter vid handläggningen av ekonomiskt bistånd, där FUT-utredaren redan under förhandsbedömningen ser att det saknas grund för att återkräva bistånd eller polisanmäla händelsen.

Ett annat skäl till att en utredning inte inleds kan vara att det har hunnit gå mer än tre år sedan den felaktiga utbetalningen inträffade vilket innebär att ersättningstalan inte kan väckas hos domstol. Risken för att detta sker ökar ju fler ärenden som står på kö hos FUT-utredaren utan att utredas.

Omfattning

Minskningen som syns på sikt av antalet misstänkta felaktiga utbetalningar och minskningen av inledda FUT-utredningar kan delvis förklaras av att antalet felaktiga utbetalningar i sig faktiskt har sjunkit. Det skulle kunna ha att göra med bättre rutiner för kontroller i samband med ansökan till exempel genom SSBTEK, sammansatt bastjänst för ekonomiskt bistånd, där inkomster från andra myndigheter syns. Denna kontroll har gjorts obligatorisk i verksamhetssystemet på så vis att bistånd inte kan beviljas om inte denna kontroll har genomförts.

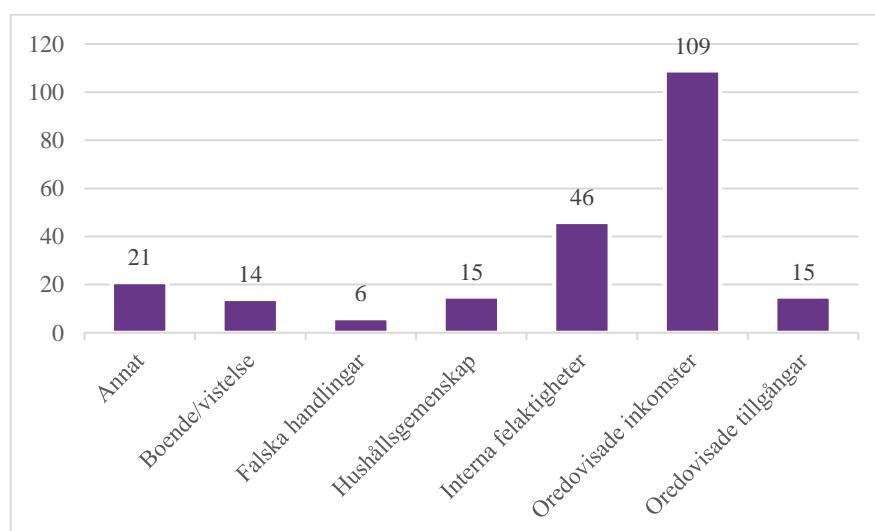
En annan förklaring kan vara att det har varit en hög personalomsättning bland både socialsekreterare och FUT-utredare och att en del stadsdelar inte har tillsatt tjänsterna för arbetet mot felaktiga utbetalningar vilket gör att handläggare då inte heller anmäler ärenden i någon större utsträckning.

Vid en mätning i början av januari 2020 pågick 117 utredningar i staden och 463 ärenden var under uppföljning. Ärenden som är under uppföljning omfattar beslut om återkrav, polisanmälningar och ersättningstalan.

Orsaker till att en FUT-utredning inleds

Att en FUT-utredning inleds kan bero på att den som söker ekonomiskt bistånd har lämnat oriktiga uppgifter i sin ansökan eller undanhållit information som hade påverkat den enskildes rätt till bistånd. Detta kan ha skett medvetet eller omedvetet av den enskilde. Det kan även handla om interna felaktigheter, det vill säga misstag som begåtts av socialtjänsten under handläggningen av ansökan om ekonomiskt bistånd. Denna typ av felaktighet kan handla om att socialsekreteraren inte uppmärksammar redovisade uppgifter eller missar att genomföra en rutinkontroll.

Det är oftast den som handlägger ansökan om ekonomiskt bistånd som upptäcker felaktiga utbetalningar, men uppgifter kan även komma från andra myndigheter, från allmänheten eller från den sökande själv. Nedan presenteras de orsakerna till felaktiga utbetalningar. Uppgifterna är hämtade från de utredningar som inleddes under året 2019.

Fördelningen av orsakerna till felaktiga utbetalningar har följt ett liknande mönster över åren där den dominerande orsaken är och har varit *oredovisade inkomster* och oftast rör det sig om inkomst i form av lön som undanhållits från socialtjänsten.

Interna felaktigheter kan, som nämndes ovan, röra sig om att fel har begåtts av den som handlägger ansökan. Enligt ansökningsblanketten för ekonomiskt bistånd ska samtliga tillgångar och deras värde redovisas. Om det framkommer att den enskilde äger till exempel en bil eller aktier som inte har redovisats kan en FUT-utredning inledas med anledning av *oredovisade tillgångar*. *Hushållsgemenskap* kan handla om att den enskilde ansöker om ekonomiskt bistånd som ensamstående men i själva verket bor tillsammans med en partner som förvärvsarbetar och kan bidra till den andres försörjning. *Annat* kan som namnet antyder handla om en mängd olika orsaker, men ett exempel kan vara att den enskilde har börjat studera utan att meddela socialtjänsten eller att den enskilde befunnit utomlands utan socialtjänstens kännedom. *Boende/vistelse* som orsak kan handla om att den enskilde inte bor där hen på ansökan uppger sig bo. *Falska handlingar* kan exempelvis vara att den enskilde lämnat in ett bankkontoutdrag som hen har redigerat själv och ändrat eller tagit bort vissa summor pengar.

Återkrav

Under året har totalt 131 beslut om återkrav motsvarande ett återkravsbelopp på 4 263 517 kr. Den totala kostnaden för utbetalt ekonomiskt bistånd i Stockholms stad under år 2019 uppgick till 952 000 000 kronor.

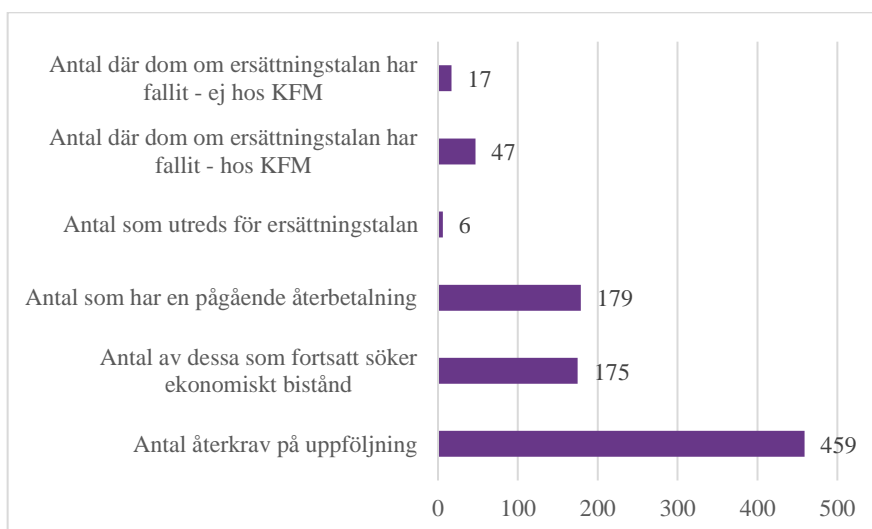
Stadsdel	Antal återkrav	Summa återkrav
Bromma	0	- kr
Enheten för hemlösa	1	11 662 kr
Enskede-Årsta-Vantör	29	1 018 679 kr
Farsta	28	1 002 007 kr
Hägersten-Liljeholmen	3	85 381 kr
Hässelby-Vällingby	21	774 763 kr
Kungsholmen	0	- kr
Norrmalm	1	4 970 kr
Rinkeby-Kista	21	665 069 kr

Skarpnäck	7	160 717 kr
Skärholmen	1	1 750 kr
Spånga-Tensta	19	538 519 kr
Södermalm	0	- kr
Älvsjö	0	- kr
Östermalm	0	- kr
Totalt	131	4 263 517 kr

Under samma period återbetalades 1 075 394 kr. För att se effekterna av återkravsbesluten krävs en fungerande kravhandläggning som bevakar inbetalningar och obetalda krav. Om en person inte återbetalar har nämnden möjlighet att göra en ersättningstalan till förvaltningsrätten. Innan ett ärende kan lämnas till förvaltningsrätten behöver nämnden göra en utredning om den enskilde har förmåga att återbetala skulden. Under året fattades i staden 18 beslut om att väcka ersättningstalan hos förvaltningsrätten.

I skrivande stund finns 459 återkravsbeslut som ligger under uppföljning hos nämnderna. Av dessa har 179 en pågående återbetalning och 175 är i fortsatt behov av ekonomiskt bistånd.

Sex ärenden håller på att utredas för ersättningstalan och 47 ärenden ligger hos Kronofogdemyndigheten efter dom från förvaltningsrätten att dessa individer är återbetalningsskyldiga, medan 17 ärenden bevakas av stadsdelsnämnderna själva.

Inbesparat belopp

När en FUT-utredning inleds kan det framkomma att personen inte är i behov av ekonomiskt bistånd och i många utredningar har man

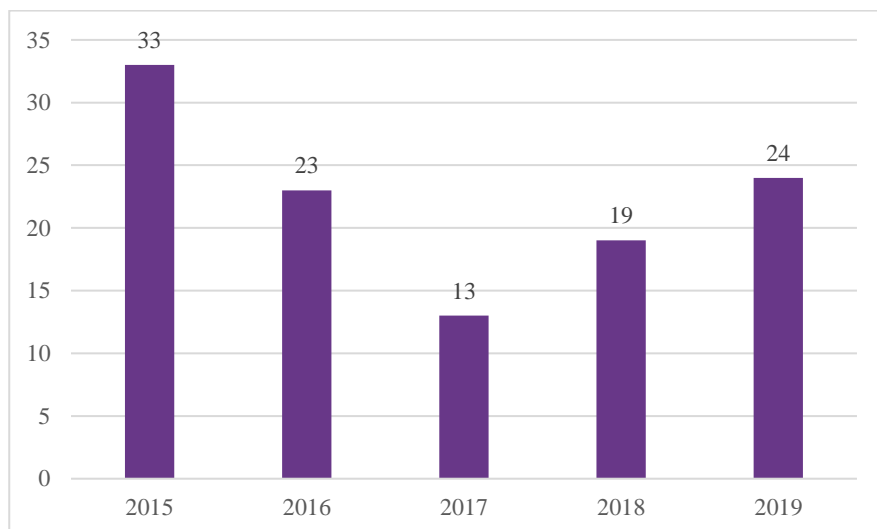
sett att personen slutar att ansöka om bistånd. En utredning kan även medföra att en inkomst upptäcks och att den enskilde har rätt till fortsatt ekonomiskt bistånd men till ett betydligt lägre belopp.

För att få en uppskattning av hur stort belopp detta avser gör nämnderna beräkningar av så kallat inbesparat belopp utifrån en gemensam modell. Dessa beräkningar har genomförts årligen de senaste tio åren. År 2019 var det inbesparade beloppet drygt 1 miljon kronor.

Polisanmälan

Enligt 6 § bidragsbrottslagen ska socialtjänsten göra en polisanmälan om det finns misstanke om brott. Vid bedömningen om en anmälan ska göras ska myndigheten göra en preliminär bedömning av om det föreligger uppsåt eller grov oaktsamhet.

Antal polisanmälningar från Stockholms stads FUT-utredare har varierat en del under de senaste åren, se diagram nedan.

Kunskapen hos stadens FUT-utredare för att bedöma uppsåt har ökat genom samverkan med polis och åklagare, genom närvaro vid bidragsbrottsrättegångar och genom att dela kunskap med varandra. Detta har bland annat lett till att polisanmälningar numera endast görs i de ärenden där man tydligt kan se att agerandet hos den enskilde har varit uppsåtligt.

Resultat av efterkontroller

Med anledning av att den vanligaste orsaken till att en FUT-utredning inleds är att en person inte redovisar alla sina inkomster

genomförs varje år efterkontroller av taxerad inkomst i avslutade ärenden. Granskningen innebär att taxerad inkomst jämförs med redovisad inkomst i samband med ansökan med urvalet att personen ska ha varit aktuell på ekonomiskt bistånd hela taxeringsåret och avslutades i början på året därefter.

Under år 2018 genomfördes efterkontroller av inkomståret 2017 och totalt omfattades 869 personer av dessa kontroller varav 548 personer hade en taxerad inkomst. Av dessa lämnades 37 ärenden vidare till för FUT-utredning. I skrivande stund har 16 beslut om återkrav fattats och tre ärenden har polisanmälts.

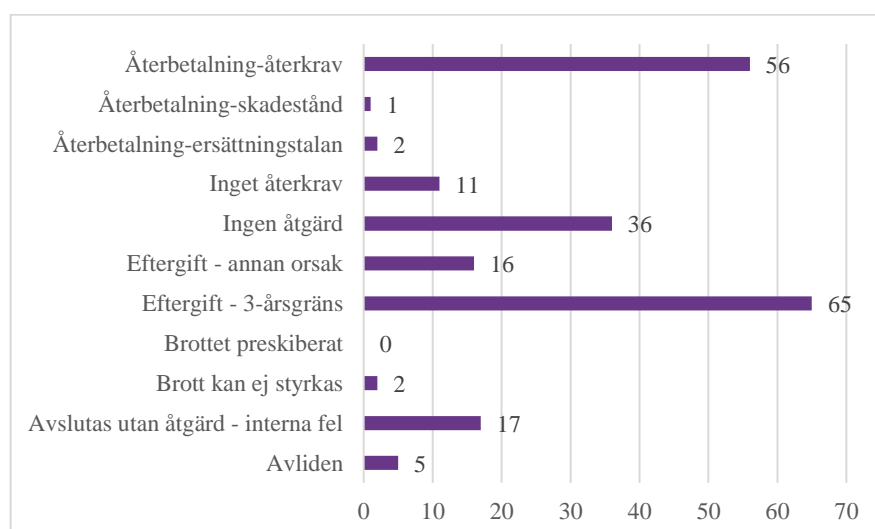
Motsvarande kontroll under år 2019 (avseende inkomstår 2018) omfattades av 918 personer varav 507 personer visade sig ha haft en taxerad inkomst. Av dessa lämnades 39 ärenden vidare för FUT-utredning och dessa ärenden kommer att följas upp under år 2020.

Avslutade ärenden

Under år 2019 avslutades sammanlagt 219 ärenden.

Den vanligaste orsaken till att ett ärende avslutades var *Eftergift 3-årsgräns* vilket innebär att tre år har passerat från det att biståndet betalades ut och då saknas möjligheten att driva återkravet till förvaltningsrätten.

56 ärenden avslutades för att skulden till nämnden hade återbetalats och 36 ärenden avslutades med avslutsorsaken *Ingen åtgärd*, vilket innebär att FUT-utredaren har bedömt att det saknas grund för återkrav och polisanmälan.

Sammanfattning och analys

Statistiken som presenterats visar positiva ekonomiska effekter av FUT-arbetet för nämnderna, främst i form av att det medför att felaktigt bistånd hindras från att fortsatt utbetalas och att personer i stor utsträckning återbetalar det bistånd som de beviljats på felaktiga grunder.

Antalet FUT-utredningar följer kurvan för hur många hushåll och biståndsmottagare som varit aktuella under åren. Under de första åren som staden började arbeta med FUT ökade antalet inkomna ärenden, utredningar och beslut. Under de senaste åren har det skett en markant minskning. Andra skäl till att antal FUT-ärenden minskar kan vara de kontrollsystem som används samt att det förebyggande arbetet successivt har förbättrats under årens lopp, vilket därmed lett till en faktisk minskning felaktiga utbetalningar. Det kan å andra sidan även handla om att flera stadsdelsnämnder har haft vakanser på FUT-tjänsterna under en längre tid vilket lett till ett mindre aktivt FUT-arbete inom dessa nämnder.

Arbetet med att förebygga felaktiga utbetalningar av ekonomiskt bistånd är en stor del av FUT-utredarnas arbete. Ofta leder erfarenheter från arbetet med att utreda felaktiga utbetalningar till förändrade och förbättrade rutiner hos nämnderna som förebygger att nya felaktigheter uppkommer.

I arbetet med att förebygga felaktiga utbetalningar är det viktigt att skapa förutsättningar för de sökande att kunna göra rätt. För att förebygga att den sökande oavsiktligt gör fel vid ansökan ska varje sökande av ekonomiskt bistånd ges tydlig information om sin rätt till bistånd, om vilka krav som socialtjänsten ställer på den enskilde för att vara berättigad till bistånd samt om sin skyldighet att lämna korrekta och fullständiga uppgifter och att anmäla ändrade förhållanden. I många av ytterstadsstadsdelarna är både språkkunskaper och kunskaper i hur myndigheter fungerar överlag sämre och vi behöver från socialtjänstens sida anpassa informationen som den enskilde delges i samband med ansökan om ekonomiskt bistånd. Socialtjänstens rutiner bör underlätta för den sökande att göra rätt. Ett exempel på detta är att en del av de kontroller som görs, till exempel via SSBTEK, medför att de sökande inte behöver lämna in vissa handlingar.

De kontroller som genomförs bör vara effektiva i syftet att förebygga felaktiga utbetalningar. Eftersom den största anledningen

till att felaktiga utbetalningar sker är oredovisade inkomster förefaller efterkontroller med Skatteverket vara en viktig rutin för att förebygga felaktigheter. En aspekt att beakta är också tidsåtgången för kontroller. Den tid som kontrollerna tar i anspråk från socialsekreterare skulle kunna läggas på socialt förändringsarbete om en del av kontrollerna lades över på administrativ personal.